

© Greenpeace / Peter Jonas

Krabba på en av de stenar Greenpeace placerat ut på Sylts yttre rev i den tyska delen av Nordsjön. Färsk dokumentation visar att stenarna stoppat både bottentrålning och grusutvinning i området.

Marina Reservat

I Sverige finns det över 3100 naturreservat och nationalparker. Av dem är 18 marina naturreservat, men bara några få har regler för fisket. Samtidigt visar ny forskning att marina reservat med fiskeförbud kan vara lösningen både för miljön och yrkesfisket.

Naturreservat har länge använts för att skydda den biologiska mångfalden i skogs- och jordbrukslandskap. Skydd för unika och känsliga miljöer från mänsklig exploatering är i dag en självklar och allmänt accepterad metod för naturvård på land. Tyvärr är det allt annat än självklart när det gäller skyddet av ekosystemen under havsytan.

Bara 0,6 procent av jordens hav har någon form av formellt skydd. Detta kan jämföras med 11,5 procent på land. Dessutom är cirka 80 procent av de skyddade marina områdena bara skyddade på pappret, i praktiken varken övervakas eller förvaltas de. Ny forskning visar att marina reservat stängda för fiske inte bara skyddar hotade arter och deras livsmiljöer, utan också kan spela en nyckelroll för att rädda yrkesfisket. Ett globalt nätverk av marina reservat är ett effektivt sätt att återställa och skydda den stora biologiska mångfald som en gång kännetecknat för våra hav.

Vad är ett marint reservat?

Marina reservat är havsområden där inget uttag av naturresurser får göras, till exempel genom fiske eller utvinning av olja, gas, sand eller grus. Greenpeace anser att marina reservat måste skapas i både kust och utsjöområden - även på internationellt vatten - för att skydda de marina ekosystemen. De bör placeras så att de tillsammans utgör ett globalt nätverk av marina reservat.

Hur fungerar marina reservat?

Genom att freda stora områden får ekosystemen möjlighet att återhämta sig. Kvaliteten på livsmiljöerna (habitat) ökar efterhand, arterna som lever där blir fler och det skapas även förutsättningar för en ökad artrikedom. Dessutom blir stabiliteten och tåligheten mot störningar i ekosystemet bättre. Marina reservat skapar också möjligheter för alternativa aktiviteter, som inte är destruktiva eller utvinnet naturresurser, till exempel ekoturism.

Genom att lämna reservaten orörda skapas också en viktig referens för att vetenskapligt kunna jämföra, övervaka och uppskatta den mänskliga påverkan i andra områden. Svenska myndigheter har de senaste åren visserligen skapat 18 marina naturreservat i skyddsvärda områden. Tyvärr är dessa inte mycket värda om de inte också får ett skydd mot bottentråning och annat destruktivt fiske.

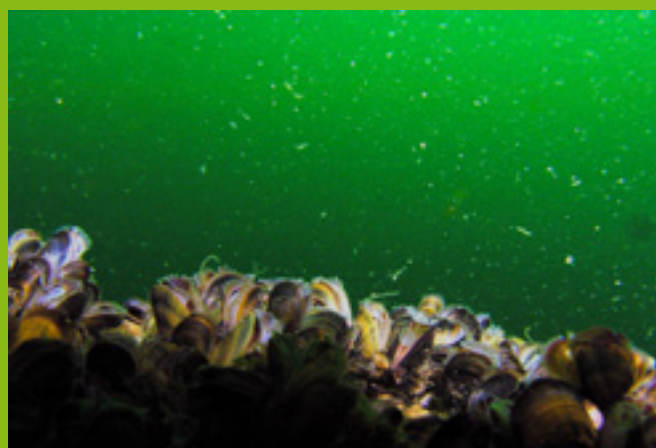
Fördelar för fisket

Marina reservat stängda för fiske gynnar ofta fisket i de kringliggande områdena genom så kallad "spillover" effekt. Inom reservatet ökar fiskbestånden, fiskarna lever längre och växer sig större. Större fiskar får dessutom i regel mycket fler avkommor. Ägg och små yngel driver ut ur reservatet med havsströmmarna, och efter hand söker sig överskottet av större fiskar utanför reservatets gränser. Yrkesfiskare börjar därför ofta fiska längs reservatsgränserna. En sammanfattande analys av mer än 40 studier, utförd av Gell & Roberts 2003, visar att fisket gynnas maximalt om 20-40 procent av fiskevattnen avsätts som reservat. Provfisken nyligen utförda av Fiskeriverkets kustlaboratorium har också visat att området runt Gotska sandön, som stängdes för fiske den 1 juni 2006, nu bokstavligen flödar över av plattfisk. Preliminära resultat visar att plattfiskarna efterhand lämnar området och därmed gynnas fisket i omgivande vatten.

Ekosystemtjänster

Världens hav förser oss med en rad varor och ekosystemtjänster. Plankton och alger producerar syre och utgör basen för hela näringsväven. Haven ger oss fisk, skaldjur och annat ätbart. Haven har också viktiga funktioner för klimatreglering och för vattnets kretslopp. Alla dessa varor och tjänster tar vi ofta för givna - trots att det är omöjligt, att ersätta dem med tekniska alternativ.

Ekosystemansatsen

Ekosystemansats innebär att varje beslut rörande skydd eller resursanvändning utvärderas utifrån ekosystemet som helhet. Ett ekosystem är mer än en rad individuella arter - det är ett komplicerat nätverk där samspelet mellan arterna är av högsta vikt. Detta samspel måste skyddas för att bevara ekosystemet. Vid resursanvändning måste man ta hänsyn till hur hela ekosystemets funktion och produktivitet påverkas.

En god investering

Om stora havsområden avsätts som marina reservat kommer detta ofrånkomligen att få konsekvenser för fisket som det bedrivs idag och yrkesfiskarna kommer att behöva förändra sina fiskemönster. Men marina reservat skapas för att bevara den marina miljös struktur och funktion, vilket ökar dess kapacitet att förse oss med varor och ekosystemtjänster. Följaktligen kommer väl fungerande ekosystem i framtiden att ge större fångster och inkomster för yrkesfiskarna. Forskare har räknat ut att om 30 procent av världens hav avsattes som marina reservat skulle detta kosta cirka 110 miljarder kronor per år. Dessa kostnader är i samma storleksordning som de som varje år spenderas på ekologiskt och ekonomiskt skadliga subventioner till världens fiskeflottor. Dessutom skulle stora marina reservat skapa en miljon nya arbetstillfällen och ge ökade fiskefångster värda 600 miljarder kronor varje år.

Marina naturreservat i Sverige har dåligt skydd

Idag finns bara 18 marina naturreservat i Sverige, vilka sammanlagt omfattar 170 395 hektar vatten, trots att åtskilliga studier visat på stora fördelar med helt skyddade områden. Processen att införa nya marina naturreservat i Sverige går långsamt och de som skapats är i regel öppna för destruktivt yrkesfiske. Den 9 september 2009 öppnas Sveriges första marina nationalpark. Absurt nog kommer trålning att vara tillåten i hela parken med undantag för sex minimala områden med bland annat korallrev. Storskalig kalhuggning skulle aldrig accepteras i nationalparker på land, varför får detta fortfarande ske i havet?

Ett stort problem är dessutom att förvaltningen av haven är uppdelad i många olika samhällssektorer. Marina reservat har, i de få fall där de har inrättats, huvudsakligen skapats för att skydda saker som traditionellt förvaltas av miljömyndigheterna, till exempel unika och känsliga habitat, marina däggdjur, korallrev, o s v. Fisk ses regelmässigt inte som en del av ekosystemet utan förvaltas istället separat av fiskerimyndigheterna. Eftersom fisken är en helt avgörande del av havens ekosystem får den byråkratiska uppdelningen förödande konsekvenser.

Bryt sektorsförbannelsen

För att komma tillrätta med dessa problem krävs en helhetssyn på havsförvaltningen. Förvaltningssystemet måste baseras på ekosystemansatsen och omfatta samtliga berörda sektorer. För att det ska fungera måste miljömyndigheterna ges ett övergripande ansvar för havet. Ett första steg mot en reformerad förvaltning är att göra marina reservat med fiskeförbud till ett grundläggande instrument för marin naturvård.

Medan politikerna talar dör våra hav

Regeringen Reinfeldt har sagt att havsmiljön är en prioriterad fråga. Men de ansvariga ministrarna, miljöminister Andreas Carlgren och jordbruksminister Eskil Erlandsson, har hittills misslyckats med att skydda våra mest känsliga havsområden från skövling. Trålare från framförallt Sverige, men även Danmark och Tyskland, fortsätter att förstöra havsmiljön i skyddsvärda områden runt om i Sverige som exempelvis Fladen och Lilla Middelgrund.

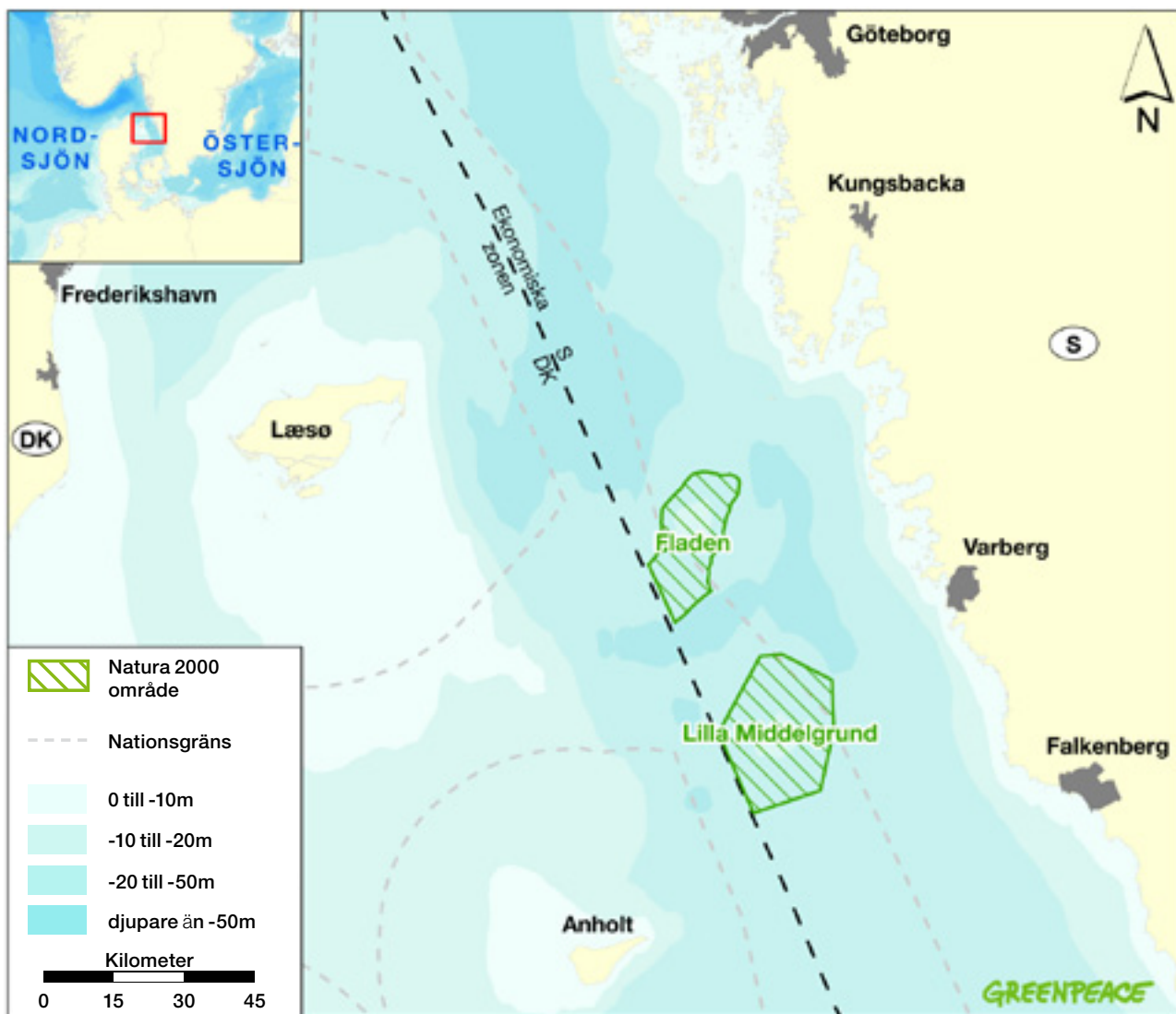
Våren 2008 antog EU en ny lagstiftning för att skydda havsmiljön. Lagen, det marina direktivet, ska återskapa en god havsmiljö i alla Europas hav. Om regeringen prioriterar havsmiljön måste den resolut genomföra det marina direktivet och förbjuda all miljöfarlig verksamhet i de områden som de identifierat som skyddsvärda. Om detta inte görs blir det nya direktivet bara ännu en papperstiger. I sydöstra Kattegatt har Sverige och Danmark kommit överrens om att skydda viktiga lekområden för det allvarligt hotade torskbeståndet. Det är ett bra beslut. Men åtgärderna för att rädda torsken skyddar inte Kattegatts marina ekosystem som helhet. Till exempel tillåts fortfarande en hänsynslös bottentrålning på de unika reven, sand- och grusbottenarna på Fladen och Lilla Middelgrund.

Fladen och Lilla Middelgrund

Fladen och Lilla Middelgrund ligger i Kattegatt cirka 20 kilometer utanför Hallandskusten. Områdena har en ovanligt rik flora och fauna, biologiskt rika havsbottenar med bubbelrev, märlbottenar, sand och grusbänkar. Tumlare, sjöfåglar, sällsynta krabbor, läderkoraller och algsamhällen lever här. Den stora biologiska mångfalden har gjort att Sverige redan formellt åtagit sig att skydda områdena inom Natura 2000, ett nätverk där Europas mest värdefulla naturområden ingår. Trots att Fladen och Lilla Middelgrund redan är Natura 2000-områden finns inga regler som förbjuder fiske. Fram till 1980-talet utvanns även grus från bottenarna i området.

I februari 2002 gav regeringen Naturvårdsverket och Fiskeriverket i uppdrag att utreda vilka skyddsvärda havsområden som senast år 2005 kunde stängas för fiske fram till år 2010. Uppdraget gavs för att seriöst utvärdera effekterna av ett fiskeförbud. De mest lämpade områdena i Sverige ansågs vara just utsjöområdena Fladen och Lilla Middelgrund. Här skulle man, enligt utredarna, kunna förbjuda fiske inom ramen för miljöbalken, eftersom områdena redan klassats som skyddsvärda inom Natura 2000. Utredarna ville alltså i princip göra det självklara – att förbjuda verksamhet som allvarligt skadar en skyddsvärd miljö i ett redan etablerat skyddsområde. Samtidigt drog utredarna slutsatsen att det skulle bli svårt att stänga områdena från och med 2005 eftersom samtliga EU-länders jordbruksministrar måste godkänna ett fiskeförbud i Fladen och Lilla Middelgrund på grund av EU:s komplicerade fiskeripolitik. I praktiken ansågs det med andra ord omöjligt att stoppa fisket på grund av det rådande systemet för fiskeriförvaltning.

Nu är det år 2009. Fortfarande har regeringen och myndigheterna inte lyft ett finger för att ge havsmiljön i Fladen och Lilla Middelgrund ett verkligt skydd. Agerar inte regeringen kommer Sverige i december år 2010 att bryta mot EU:s habitatdirektiv. Då kan den svenska regeringen kunna komma att ställas inför EG-domstolen.

Stora stenar förhindrar skadlig bottentrålning

Under hösten 2008 började Greenpeace att placera ut stora stenblock i särskilt skyddsvärda havsområden. Stenar som väger två till tre ton placerades i ett Natura-2000 område, Sylts yttre rev i Tyskland, för att förhindra bottentrålning - en av de mest destruktiva fångstmetoderna. Stenarna försvårar också skadlig sand och grusutvinning från havsbotten. Idag är stenblocken det enda sättet att stoppa bottentrålning, men ska det verkligen vara nödvändigt?

Greenpeace uppmanar regeringen

Vägen till en lösning är komplicerad, men utmaningen måste antas. Greenpeace uppmanar därför miljöminister Andreas Carlgren och jordbruksminister Eskil Erlandsson:

- Att agera för att EU-kommissionen rekommenderar EU:s jordbruks- och fiskeriministerråd att införa ett permanent fiskeförbud i Fladen och Lilla Middelgrund enligt bevarandeplanerna för områdena.
- Att ta initiativ under den påbörjade reformen av EU:s gemensamma fiskeripolitik för att skapa ett regelverk på EU-nivå som ger EU kommissionen eller enskilda medlemsstater rätt att skydda marina Natura 2000-områden mot alla miljöhot och utvinning av naturresurser, inklusive fiske.
- Att ge ansvariga myndigheter i uppdrag att – tills regelverket medger andra skyddsformer – omedelbart vidta åtgärder för att skydda de unika och känsliga havsmiljöerna från destruktivt fiske genom exempelvis utplacering av fysiska trålhinder.